

domači jezik osvobodili in de vstava zapové, de se ima v kancelije domači jezik vpeljati, de bo tudi kmet prihodnjič vse zastopil, kar se mu bo v njegovim jeziku pisaniga v roke dalo, in de mu ne botreba, dobrih besedi in še denarja dajati, ali dostikrat clo dolge pota delati, de mu kdo nemško pismo v njegov jezik prestavi. Novice so se v tém in še več v družih rečeh veselile, de se vsacimu človeku v vsih rečeh pravica godí, in zató se bojo vedno potegovali. — Pa — kar je enimu práv, ne sme družiga žaliti. Dobro vémo, de se je v desetini in tlaki kmetam marsiktera krivica godila, pa ta krivica se ne opraviči s tém, de bi se zdej gruntnim in desetinskim gosposkam vse vzelo in tedaj tudi to, kar jim po pravici gré. Postave določijo: kaj ima z odškodovanjem nehati, kaj pa brez odškodovanja — in deželne komisije bodo vsaki grajšini vse to natanjko razložile. Že večkrat smo rékli, de je na téh komisijah veliko ležeče, in de naj se previdni in pošteni možjé izvolijo, kader bo volitev téh komisij napovedana. Pametni in pošteni ljudjé nam hvalo vedó, de jim patentne postave razlagamo, katerih v več krajih práv ne zastopijo, in ktere je dobro zastopiti treba, de se bojo potem tudi vedili umno obnašati. Za tiste pa, katerih vpitje je: „vse je doli, vse je preč“, za tiste se „Novice“ ne pišejo — tistih evangelij so: širokoustniki in podpihovavci pri polnim bokalu vina! — Kaj ne, ljubi stric! de je taka? To novico sim Vam namenil nar poprej povedati; zdej pa gremo k razlaganju patenta na dalje.

8. razdelk patenta pravi: „de naj pri davšinah, ktere se imajo s plačilam odkupiti, vrednost téh davšin po pravični razméri odškodovanje določi.“

Pri davšinah, ktere imajo brez odškodovanja nehati, je pravda koj pri kraji, kakor hitro je povedano, ktere davšine imajo brez odškodovanja nehati. To je takó kakor z botrinjo. Berž ko je otrok mertev, je tudi botrinja pri kraji. Takó je tudi z davšinami, ktere imajo brez odškodovanja nehati. Ne dajo se več — in pesem je vùn.

Pri davšinah pa, ktere se imajo odkupiti, je pa več opraviti, in po zgorej dani postavi, se ima tarifa odškodovanja po vrednosti davšin ravnati; to se pravi: gruntne in desetinske gospóske ne smejo več odškodovanja terjati, kakor je davšina zares vredna bila, ktero so jim podložni odrajovali.

9. razdelk patenta pravi: „de naj se davšine, ki so se v pridelkih odrajovali, po tisti ceni v denarjih prerajta, kakor je v stanovitnim katastru gruntnih davkov zarajtana. V tistih krajih pa, v katerih doslej še katastralne cenitve ni, naj se pa na kratki poti cena pridelkov po ravno téh katastralnih pravilih prerajta, kakoršne so v družih deželah.“

Kér niso vse zemlje enako dobre in kér ena njiva več, druga menj pridelka dá, tedaj je stanovitni kataster nar gotovši in nar spodobniški podlaga, po kateri se zamore odškodovanje desetine in družih davšin v blagu, prerajtati in v denarjih pobotati.

Kakó se po katastru ta reč prerajta, naj vam naslednji izgled pokaže:

En oral (joh) njive se, postavimo, prerajta po 6 létnim pridelku.

V prvim létu se je pridelalo 15 vaganov (mecnov) pšenice; v drugim 15 vag. ječména; tretje léto je njiva ležala v prahi; v četertim létu se je pridelalo 15 vag. réží; v pétim 21 vag. ovsa; v šestim je spet ležala v prahi.

Če se vès ta pridelk na 6 delov razdelí, pride na enolétni pridelk: pšenice 2 vagana in pol; ravno toliko ječména in réží; ovsa pa 3 vagane in pol.

Če se tedaj po katastralni cenitvi, ktera je po

mnogih deželah in po mnogih soseskah drugačna, postavimo:

1 vagan pšenice po 2 gold., 1 vagan réží po 1 gold. in 36 krajc., 1 vagan ječména po 54 krajc., 1 vagan ovsa po 36 krajc. prerajta, *) takó verzeta zgorej postavljena 2 vagana in pol pšenice = 5 gold., 2 vagana in pol réží = 4 gold., 2 vagana in pol ječména = 2 gold. in 15 krajc. 3 vagani in pol ovsa pa 2 gold. in 6 krajc. — in vse skupej znese 13 gold. in 21 krajc. (Brutto-Ertrag).

Če se tedaj od tega znéska deseti del vzame, tedaj znese desetina v vsim skupej za eno léto 1 gold. 20¹/₁₀ krajc.

Iz tega izgleda si vsak lahko posname, kakó se bo tarifa odškodovanja določila; de tedaj, kér niso vsi gruntni v pridelkih enaki, tedaj tudi po katastru ne enako cenjeni, ampak boljši so vikši, slabji pa nižji, bo tudi tarifa po tem mnogoverstna. Povsod pa bo katastralna cenitev mero dajala za tarifo odškodovanja. Če pa še v kaki deželi katastralne cenitve ni, se mora cena gruntnih pridelkov po tistih pravilih določiti, ktere veljajo za katastralno cenitev v družih deželah.

Vaš zvest Jurče.

Natoroznanstvo je vsakimu človeku silno potrebno.

Natorstvo se sploh v tri dele, namreč v kamništvo (rudstvo), živalstvo in rastljinstvo razdeljuje; vsaktero téh dél se razdelí še v več podelov. Takó, postavimo, rastljinstvo po práv lahko zapopadljivi viži prvič: v drevesa, germovje, zeliša in trave, ki se poprej ali pozneje v cvetje razrašajo in iz tega sad, zernje in sémena obrodijo; drugič pa v praprote, mahe, lišajovje, gobe in plesnovine; pri téh se cvetje ne vidi, pa vender seme obrodijo in se kakor poprej imenovane rastljine na mnoge viže v pleména, podpleména, v sorte in podsorte množijo. Koristnosti, dobrote, vžitki, dobički pa tudi nevarnosti, ki iz rastljinstva za ljudi in živali mnogoverstno izvirajo, so takó velike, de mora vsaki pametni človek živo spoznati, de ljudjé in živali brez njih skorej živeti nemorejo; zakaj gotova resnica je, de živalstvo dobí večidel le iz rastljinstva svoj živež, in ljudjé, kar vživajo in s čim se oblačijo, dobivajo le iz živalstva in rastljinstva.

De bi si pa ljudjé še lahko veliko več dobrot, vžitkov in dobičkov iz rastljinstva pridobili kakor dozdej, je tudi očitna resnica, ako bi vedili, kakó se ta ali una rastljina imenuje in za kogar se rabi, ali za ljudstvo ali za živalstvo, ali je za zdravje ali škodljivo, za živež ali orodje ali za druge reči. Vsigamogočni stvarnik ni nobene narmanjši reči brez naména vstvaril, ampak vsaka nar manjši stvarica je za kaj. Med rastljinami jih je nar več taci, ki se po mnogoverstnih potih v prid ljudi in žival, za živež in zdravje rabijo; pa tudi taci, ki se ne manjka, ki so bolj ali manj strupene, ki so že večkrat ljudi in živali v veliko nevarnost ali clo ob življenje pripravile.

Zatorej je silno potrebno vsacimu človeku, in posebno pa šolski mladosti obojiga spóla, se z rastljinstvom prihodnjič veliko bolj soznaniti; de se podučí: kakó se spozná in ena rastljina od druge razloči, kakó se imenuje i. t. d. Silno je tedaj potrebno, de se ta podúk že precej v šolske bukve prvih klasov vzame in takó mladosti prilóžnost da, se téh takó potrebnih, koristnih, in sicer domačih natornih reči, že precej v prvi mladosti vaditi in učiti, in takó po stopnjah naprej iz malih klasov skoz latinske šole zmerej vsako léto kaj več učiti; zakaj domače reči poznati, nam

*) Ta katastralna cena je za spodnjo Avstrijo v bukvicah zaznamovana, ktere so v podlago pričijočiga razlaganja.

Vredništvo.

je nar potrebniši, ki jih vse skozi vidimo in na mnoge viže rabimo. Po tem še le segajmo v ptuje dežele po neznanih in nam tudi menj potrebnih rečeh, ki jih mende nikoli rabili ne bomo. Nar poprej se tedej učimo domačih reči, kakó se imenujejo, kakó in za kogar se rabijo, de nam nihče ne bo mogel očitati, de svojih domačih reči ne poznamo, po ameriškanskih in afrikanskih pa hrepenimo. Marsiktera gospodična pozná ptujo kamelijo, domačiga peteršilja pa ne!! Tudi se bo mladost pri tem takó zlahtnim, nedolžnim, prijetnim in koristnim učenji in spoznanji rastljinstva marsikteri morebiti še celò škodljivi misli pri sprehajnji ali popotvanji odvernili; zakaj kamor se gré in kodar se sprehaja, ga rastljine kakor prijatli in znanci že od delječ smehljuje pozdravljajo, ogovarjajo in na nezapopadljivo modrost in vsigamogočnost Stvarnika opominajo. Starši, učeniki in vsi, ki imate prilóžnost, opominovajte, nagibajte in nagovarjajte mladost obojiga spóla k tému takó koristnemu učenju!

(Konec sledí.)

Daljni pogovori v Ljubljanskim muzeumu 22. rožnika.

Gosp. F. Schmidt iz Šiške je en kos apnenika pokazal, kteriga je nad Rocinovim gradom pod Šmarno Goró odbil. Na tem kamnu so polževe lupíne (taci polžev, kakoršni se tam na pečéh še živi najdejo) s kamnitno skorjo znotrej in zunej oblíte, de se vidi začetek okamenja, kakó se sčasama puhline in kotline s kamnitno skorjo polnijo, ki je v vodi stopljena, kakor iz solne vode, kader se izkadí ali posuší. Če je kakošna reč v tako slano vodo padla ali če je va-njo položena bila, se sčasama skorjica krog in krog naredí, kakor okoli poprej imenovanih polževih lupín. Kamnina, iz vode ločena, se nabíra, polže ali druge take reči zaljiva. Kamnina sčasama zgubiva mokrino, in se stérí do terdiga kamna. Na tako vižo so morske in druge reči, zverinske kostí, ribe, lesovi, češarki, listje i. t. d. v terdim robu ali skali v celini ohranjene okamenéle, kar se tú ali tam v več krajih naše domovíne najde, in kar nam spríčuje čudne prigodbe nekdanjih časov tega svetá. Kdo bi mislil, de na Gorenském v takih visóčinah, kakor v Jezercih pod Veršacam i. t. d. je nekda globoko morje stalo! in vender nam okamenjene polževe lupíne čez en čevelj široke — amoniti imenovani — kteri se v muzeumu vidijo, očitno pričajo, de je to resnica. — Muzeumski družbi je posebno ljubo, take reči iskati, dobivati in za podučilo hraniti.

Potem nam je gosp. Schmidt velik kos lahkega kamna (lahkovca) pokazal, kteri se v Želečah Bleške fare najde, na kterim se podobe listja vidijo, ktero je voda z apnéno skorjo pokrila. Na to vižo v Karlovih toplicah na Češkém rožne vence, rake, sadje, grozdje ali kar koli se v tisto vodo potopí, s kamnitno skorjo okrivajo, in na prodaj ponujajo. Lep venec v hrastov list zavít, in več taci reči je gosp. Freyer iz muzeumske shrambe pokazal.

Gosp. Schmidt nam je potem košene pšice pokazal, ktere se v polžih najdejo, če se njih beli kamniček precepi; te pšice (Liebespfeile) pri spóju polžam v persih tiče.

Gosp. Petruzzi je od okamenjenih reči, ktere se v Tujnicah in v Kamniku najdejo, govoril, in posebno penzjoniraniga gospoda stotnika Watzelna in gosp. Deisingerja, dimnikarja v Kamniku, pohvalil, ki sta z velikim trudam veliko taci okamenjenih reči na dan spravila, de je zares vredno, jih pogledati.

Dolžnost svoj jezik spoštovati.

(Pridiga v Možburzi na Koroškém binkoštni pondelj 1838 od sedanjiga mil. kneza in škofa Lavantinskiga g. g. Slomška.)

(Dalje.)

I.

Dvanajst bornih ribčev je vsigamogočni Bog izvolil ves svet preobrniti in zveličati; in preden jih je po široki zemli poslal, jim ni dal posvetniga bogastva ino pozemelske oblasti, ampak dve narpotrebniši nebeški reči jim je sv. Duh na binkoštno nedelo prinesel: nebeško modrost božjiga nauka, ino posebne lastnost vse jezike na svetu govoriti.

Podal se je sv. Peter proti večeru, ter je Latincam sv. evangelj oznanoval; — sv. Jakob po Judovskim in proti jutru, — sv. Janez pa Grekam vesel glas nebeškiga kralstva prinesel. Sv. Andrej se je podal v polnočne kraje, ter je Slovincam, našim starim zarodnikom, kakor pravijo, prvi Jezusov nauk oznanoval, v našim starim slovenskim jeziku.

Ko so apostelni za sveto vero svojo kri prelili, ino so za svojim gospodam Jezusam v večno zveličanje šli, so prišli drugi apostelski možje v naše kraje sveto vero Jezusovo po teh deželah razširjat, ino med Slovence poterdit. Med njimi je bil na Koroškém sv. Modest, prvi škof gosposveški, kteri še v tej stari imenitni cerkvi počiva.

Slovenci, ki so tistikrat po celim Koroškém, Štajarskim, Krajskim, Vogerskim ino Moravskim živeli, so tri imenitne kneze alj firšte imeli: Ratislava, Svetopolka ino Kocela, ki so sami skerbni kristjani tudi kakor dobri očetje Slovincam kakor svojim otrokam za kerš. podučenje skerbili. Pošlejo nekoliko imenitnih mož v Carigrad (Konstantinopel) ino prosijo gerškiga cesarja Mihela III., naj jim pošle zastopnih učenikov, ki bojo njihove podložne v keršanski veri po slovensko učili. Cesar odloči dva brata, modra ino vučena moža: svetiga Kirila ino Metuda, ki sta v slovenske dežele prišla, Slovence Boga prav spoznati, njega spodobno častiti, pa tudi pisati ino brati učila, ino sta tako Slovincov nar imenitnejši učenika ino apostelna bila. Ino Slovenci so se veselili, ki so toliko božje reči v svojim slovenskim jeziku slišali. — Ali se ljubi bratje ino sestre! tudi vi veselite svete božje nauke v slovenskim jeziku poslušati? — Oh veliko se najde nehvaležnih trepastih Slovincov, ki rajši nemško imajo, ino se svojiga materniga jezika clo sramujejo, ino ne pomislijo, de je pregrešno se svojiga jezika sramovati, ga zatajiti, ino clo pozabiti.

(Dalje sledí.)

Novičar iz Ljubljane.

Naš rojak, feldvebelj Knaflič, od kteriga smo v poslednjim listu Novic povedali, de je iz Komarnske terdnjave Ogram všel, je prišel pretečeni teden v Ljubljano, kjer smo ž njim govorili. Ko je še jetnik v Komarnu bil, je mogel Ogram v kancelii za pisarja služiti. Tukej se mu je v modri glavici misel zbudila, sebi popotno pismo (pôs) z vsimi potrebnimi podpisi ponarediti. V tem pismu si je napčno imé dal, se je rojeniga Švajcarja imenoval, ki je bil, brez de bi bil kakošne reči kriv, v Peštu vjet in v Komarnsko terdnjavo pripeljan. Nekiga dne, ko mu je bilo ukazano, z več jetniki róve (šance) kopat iti, se je na večer, ko so se njegovi tovarši spet v terdnjavo vernili, v nekim grabnu skril — in takó všel. Čez 3 dni in noči je hodil po neznanih krajih skorej brez jedí in pijače, in večkrat tudi od Ogrov ustavljen, ki so ga špijona mislili, dokler se ni s svojim popotnim listam skazal. Po silnih težavah se je vunder verli mladeneč z mērzlíco vred iz Ogorskiga zmotal in v Radgono na Štajarsko pri-

jezik pozabi, malopridno svoj talent zakople; Bog ga bo enkrat terjati, ino vsi zaničovalci svojiga poščeniga jezika bojo v vunajno témó potisnjeni. Oj ljubi, lepi ino pošteni slovenski materni jezik! s katerim sim prvič svojo ljubeznivo mamo ino ateja klical, v katerim so me moja mati učili Boga spoznati, v katerim sim pervikrat svojiga Stvarnika častil; — tebe hočem kakor nar dražji spomin svojih rajnih starišev hvaležno spoštovati ino ohraniti; za tvojo čast in lepoto po pameti kolikor premorem, skerbeti; v slovenjim jeziku do svoje posledne ure Boga nar rajši hvaliti; v slovenjim jeziku svoje ljube brate in sestre Slovence nar rajši vučiti, ino želim, kakor hvaležni sin svoje ljube matere, de kakor je moja prva beseda slovenja bila, naj tudi moja posledna beseda slovenja bo! — Tudi vsak pošteni Slovenec ravno to želi; mislim, de želite ravno to tudi vi. Kako se pa naj to po pameti zgodi, v 2. delu poslušajte.

(Dalje sledi.)

Natoroznanstvo je vsakimu človeku silno potrebno.

(Konec.)

Šolska mladost se je dosihmal vse premalo v natoroznanstvu podučevala, le kaj maliga v četer-tim klasu, in potem v sedmi šoli eno samo léto. Namesto de bi bil ta podúk že v malih šolah vpeljan, kér je vsacimu človeku toliko potreben, mučijo raji majhne otroke z dosto nepotrebnimi rečmi, postavim, s takimi računi (rajtingami), de še odrašenimu človeku glavo zmešajo in se že čez perve šolske praznike spet pazabijo — hvala Bogú! brez vse škode.

Z velikim veseljem smo tedej sprejeli sklep visociga ministerstva učilnih reči, de bo to za naprej vse drugači in de se ima natoroslovje obširniši v šolah in zaporedoma več let učiti, kér le takó se zamorejo potrebni poduki v glavi in sercu mladosti ukoreniti, de bodo sčasoma vesel sad rodili. Nej stopi človek v kakoršnji si koli hoče stan, povsod mu je znanstvo natore ne le koristno, temuč tudi potrebno, nar bolj pa znanstvo domačiga rastljinstva, ktero je ravno takó kmetovavcu, kakor vsacimu omikanimu človeku potrebno. Ali nas ni sram, če gremo s kmetam po polji, de nam on dostikrat kakšno cvetlico po domačim imenu imenovati, njeno korist ali škodljivost razlagati vé, — mi pa, ki se učene mislimo, stojimo na strani nevedni, in le rojeni zemeljni sad — vživati ne pa ga poznati!

Velike hvale vredni domorodci! ki se vkljub vsim puhlim nasprotnikom krepko potegujete za omiko našiga naroda in ki pišete bukve za-nj, lepo Vam priporočimo: natoroslovja v rudniških, živalskih in posebnih domačih rastljinških rečéh nikar ne pozabite, ki je vsacimu človeku takó potrebno!

A. Fleišman.

Nasprotnikom slovenstva, pa tudi njegovim prijatlam.

Ko se okoli tavžent lét tlačeni Slovenec svoje domorodnosti zavé, in z dovoljenjem svojiga svitliga Cesarja mah in prah od svoje ljube domovine trebi, de bi se smel s svojimi brati med evropejske omikane narode šteti, in ko zató tudi svojim bratom v soseski roko podaja, ga izmed poštenih Nemcov in Lahov nekteri zavidiyo, kterim se nemškutarji in lahoni pravi. Pa kaj samopridnost, napuh in razvada ne stori! Poštenim Nemcam in Laham gré tudi od Slovincov vse spoštovanje. Kar bo tukaj nasprotnikom rečeniga, le tisti na se obrnite, ki bi Slovence radi v žlici vode vtopili.

Vam se zdi zoperen slovenski narod, med kterim vas celó več prebiva. Ali je zavolj vas Slovincam reči, de naj pozabijo, de so en narod, kteri ima od Bogá

dane, in od Cesarja poterjene pravice na svetu, kakor vsaki drugi narod? Kdo pameten bo to terjati? In kér bi bilo to terjanje nespametno, bi bilo tudi zastoj. Če bi bil med nami Slovenci do vas kdo krivičen, in vas edino za to hotel zaničevati, kér niste Slovenci, bi mu mi mogli pametno reči: Kar se tebi dobro ne zdi, tudi drugimu ne stori.

Ki se termasto repenčite nad svojimi slovenskimi sodeželjani, se spomnite na brejo lesico, ki je psa prosila: naj ji vsaj za ta čas svoj hlev prepusti, de bo svoj porod opravila. Letá lesica je pa po porodu od dné do dné izgovorov iskala, zakaj še ne more hleva pustiti, in je milo pseta za poterpljenje prosila, takó dolgo, de je nje mladina odrasla. Ko ji vse to pès dovoli in jo nazadnje spomni, de je vender že čas, se vmakniti, mu je ukazala molčati; če ne, mu bo ona z družino vred zobé pokazala.

Ljudjé morajo pri ljudéh biti, in ta pravljica bi vas celó nič ne zadevala, ko bi nehvaležno nad Slovenci ne režali; le vaša nehvaležnost in nejevolja vas ti lesici podobne dela. V en kot, je rekel tudi jež psu, se bom v tvojim hlevu stisnil, de bom le na toplim in pri kraji; ko pa notri pride, se je s svojimi bodečimi šetinami po vsim hlevu razveral, de ni bilo mogoče psu zraven njega stanovati.

Vodnik je pel:

Vindona, Vindonisa
Slovenski ste ble;
Na Nemškim Slovincu
Je Vindic ime.
(Dalje sledi.)

Novičar iz Ljubljane.

Pravijo, de je unidan dva „dobra Krajnca“ na naglama božji žlak zadél, ko sta v Ljubljanskim nemškim časopisu brala, kakó je gosp. minister Bach neke vradnike v Bèrni (Brünn) posvaril, rekoč: „Kakó je le mogoče, de mora kdo 30 lét vradnik (peômtar) v slovenski deželi biti, pa vunder pri vsem tem ne slovanskiga znati (govoriti in pisati)! Pričakujem tedej, moji gospodje, de se boste ob kratkim naučili, kar ste dosihmal zanemarili.“ Minister Bach, ki je v delu takó čez in čez zakopan, de še ponóči počitka nima, se pri vsim tém pridno uči česki jezik, in je, kakor tudi „Moravske novíne“ povedó, nekimu vradniku, ki se je pritožil čez težki česki jezik, práv dobro pod nos dal, rekoč: „Jez bom česko v malo tednih dobro znal.“ — Slava tacimu ministru, ki résno skerbí, de bojo jeziki vsih avstrijskih ljudstev svoje pravíce tudi v kancelijah zadobili. Častiti gosp. vradniki na Slovenskim! vtisnite si ministrove besede globoko v serce — slovensko gramatiko pa berž berž v glavo. Takó bo za nas, pa tudi za vas práv! — Šole so zde pri nas povsod dokončane, in veliki šolski prazniki so se začeli. Če pogledamo nazaj na šolsko léto, moramo reči, de se je, kar učenje v domačim jeziku vtiče, „vvod“ storil — prihodnje léto pa pričakujemo povsod po novi šolski napravi obširnišiga napredovanja, kakoršniga narodovnost térja. Drugo léto bomo mende tudi dobili zapisnike šolskiga napredovanja (perjohe) v domačim jeziku, de jih bojo mógli tudi kmečki stariši brati in zastopiti, kteri imajo nar več sinov v naših šolah. Saj mende perjohe družiga naména nimajo, kakor de so očitne priče, kakó so se učenci učili? — Gosp. Vertovcovi slovenski cerkveni govori so v natisu; 6. pòla je že natisnjenih; v kakih 4 tednih bo celo delo slavniga govornika gotovo, ktero je vérli domorodec slovenskimu družtvu v podporo njegoviga denarstva blagovoljno podal. — Z veseljem smo sprejeli oznanilo gosp. učenika Macuna v Terstu, de se že natiskuje slovenska krestomatíja. Hvale vredna misel je, de bo v dveh narečjih: ilirskim in sloven-